

Jornades sobre el turisme en els espais litorals Turisme, territori i estratègies de desenvolupament (Girona, 29, 30, 31 de març i 1 d'abril de 1995)

José A. Donaire
Rosa M. Fraguell
Lluís Mundet

Grup d'Estudis Turístics (GET)
Universitat de Girona. Secció de Geografia.
Plaça Ferrater Mora, 1. 17071 Girona. Spain

Data de recepció: juny 1995

Resum

Les jornades sobre el turisme en els espais litorals: «Turisme, territori i estratègies de desenvolupament», han estat un fòrum de discussió i debat sobre la vigència del model turístic tradicional i, al mateix temps, han estat una plataforma per a la reformulació d'aquest model. Al llarg de les jornades ha quedat palesa la necessitat de reconduir la pràctica turística cap a un model de desenvolupament sostenible.

Paraules clau: turisme, espais litorals, desenvolupament sostenible.

Resumen. Jornadas sobre el turismo en los espacios litorales: Turismo, territorio y estrategias de desarrollo (Girona, 29, 30, 31 de marzo y 1 de abril de 1995)

Las jornadas sobre el turismo en los espacios litorales: «Turisme, territori i estratègies de desenvolupament», han sido un foro de discusión y debate sobre la vigencia del modelo turístico tradicional y, al mismo tiempo, una plataforma para la reformulación de este modelo. A lo largo de las jornadas se ha puesto de manifiesto la necesidad de reconducir la práctica turística hacia un modelo de desarrollo sostenible.

Palabras clave: turismo, espacios litorales, desarrollo sostenible.

Résumé. Journées sur le tourisme dans les espaces litoraux: Tourisme, territoire et stratégies de développement (Gérone, 29 mars-1 avril 1995)

Les journées sur le tourisme dans les espaces litoraux: «Turisme, territori i estratègies de desenvolupament», ont été un forum de débat sur la vigencia du modèle touristique traditionnel et, au même temps, ont été une plateforme pour la reformulation de ce modèle-ci. Pendant les journées on a montré le besoin de redresser la pratique touristique vers un modèle du développement «sostenible»

Mots-clés: tourisme, espaces litoraux, développement durable.

Abstract. Meeting on Tourism in Coastal Areas: Tourism, territory and strategies for development (Girona, 29th march-1st april 1995)

The congress about tourism in the coastal spaces: «Turisme, territori i estratègies de desenvolupament», has been a place of debate and discussion about nowadays validity of the

traditional model of tourism and at the same time a platform to reformulate this model. Throughout the congress, it has been shown the need to change the tourist model towards a model of sustainable development.

Key words: tourism, coastal spaces, sustainable development.

Del 29 de març a l'1 d'abril varen tenir lloc a Girona les Jornades sobre el turisme en els espais litorals, organitzades pel Grup d'Estudis Turístics (GET) de la Unitat de Geografia de la Universitat de Girona. Amb el títol de «Turisme, territori i estratègies de desenvolupament», les jornades volien ser un fòrum de discussió i debat sobre la vigència de les fórmules tradicionals de turisme i, alhora, una plataforma per a la reformulació col·lectiva del sector, fent especial incidència en l'experiència de la Costa Brava. Els objectius que es perseguïen eren quatre:

1. Analitzar l'evolució del turisme en les àrees litorals i la seva problemàtica actual.
2. Preveure les perspectives futures d'aquests espais i dibuixar les possibles línies d'actuació per tal de readaptar el model turístic a les noves tendències.
3. Conscienciar i implicar els agents turístics en la necessària redefinició del seu model turístic, per reforçar la idea de globalitat i d'interdependència de tots els agents que hi participen.
4. Crear un fòrum obert a tots els assistents, per a l'intercanvi de projectes, experiències i idees relacionades amb la gestió turística.

Les Jornades es van estructurar en cinc àmbits temàtics, cadascun dels quals portava associada una pregunta, amb l'objectiu que la seva resposta permetés arribar a unes conclusions concretes, amb la qual cosa s'evitava la dispersió en uns dies amb un programa força atapeït.

El primer àmbit, amb el títol, «La dinàmica del turisme litoral: balanç de 40 anys», volia respondre a la pregunta sobre si el model de creixement turístic seguit havia estat un error. L'interrogant principal s'articulava entorn de les causes de la pèrdua de competitivitat del model turístic, com a conseqüència de la degradació de l'oferta, o bé com a resultat dels canvis en els models de la demanda.

El segon bloc temàtic, «El nou comportament del mercat emissor», pretenia donar resposta a la qüestió de l'obsolescència del model turístic de les «tres s», davant la revalorització de les noves formes de turisme (turisme verd, cultural, d'esports, etc.).

El tercer àmbit, «La simbiosi dels models turístics en els territoris», amb la pregunta associada, «Quin és el paper del territori en el model turístic actual?», pretenia considerar el territori en el seu conjunt com el producte turístic principal, incorporant els recursos naturals i culturals de l'espai, el rerepaís i les necessitats d'una política global a les consideracions tradicionals sobre l'oferta turística, entesa tradicionalment només com a oferta d'allotjament.

Amb el quart capítol, «La resposta del territori davant les noves tendències», es volia respondre al dilema, «Ruptura o continuïtat amb el model existent?», qüestió clau per a mantenir la competitivitat del sector turístic.

Per acabar, el cinquè àmbit, «Els agents turístics», volia repartir responsabilitats i aclarir competències, responent a la pregunta, «Qui assumeix la reforma turística?»

La primera lectura que ens suggereixen les diverses aportacions realitzades al llarg de les Jornades és, una vegada més, la complexitat del fenomen turístic. La síntesi dels plantejaments presentats des d'òptiques i punts de referència diferents permet concloure que no hi ha una resposta immediata i lineal a les qüestions plantejades inicialment, sinó un conjunt heterogeni d'afirmacions que han de ser matisades i contextualitzades en cada cas. Tanmateix, es poden explicitar un seguit de sentències que sintetitzen el conjunt d'idees exposades i que es poden presentar a tall de conclusió.

1. El fenomen turístic té una llarga tradició en els espais litorals. Els primers turistes arriben als territoris costaners atrets essencialment per les singularitats paisatgístiques i els valors culturals de les societats receptores. A partir dels anys seixanta, però, es produeix una ruptura significativa: el turisme litoral renuncia en certa mesura a la seva personalitat i l'oferta turística substitueix l'especificitat natural i cultural per una oferta homogeneïtzada i estandarditzada.

Aquest model no ha estat un error. Els murs de formigó o la sobreoferta recreativa han estat la resposta del territori a unes determinades necessitats de la demanda. Des d'una lògica estrictament econòmica, el creixement expansiu i desordenat dels municipis turístics litorals permeté la consolidació d'una oferta turística ajustada als interessos dels consumidors potencials.

2. Els anys setanta, el sector turístic va conèixer un estancament de la dinàmica de creixement. A partir d'aquest moment el terme «crisi» s'incrusta en els discursos sobre el turisme del litoral. La primera resposta col·lectiva d'aquesta inquietud fou el Debat Costa Brava, celebrat fa una vintena d'anys. De llavors ençà s'estén entre els agents turístics una percepció de crisi permanent, que podria explicar un cert immobilisme o una relativa manca de reacció del sector.

En tot cas, el balanç de l'evolució del turisme litoral sembla que evidencia que les crisis del sector no són accidents o fases terminals, sinó components de la dinàmica turística. Les crisis successives —de diverses magnituds— que ha viscut el model turístic litoral han coincidit amb un cert esgotament de les fórmules precedents i, en conseqüència, una reorientació de la pràctica turística. En aquest sentit, les crisis del turisme han de ser interpretades com una oportunitat idònia per al replantejament del model turístic i la seva adequació a les noves regles del joc.

3. La darrera crisi que ha passat el model turístic litoral ha estat més complexa, com a conseqüència de la transformació de les normes de consum turís-

tic. En efecte, el turista contemporani (un turista experimentat que exerceix com a tal des de fa dècades) es mostra cada vegada més insatisfet davant l'oferta despersonalitzada, alhora que cerca l'especificitat i la distinció. Aquestes noves tendències no impliquen la devaluació del sol i la platja com a factors d'atracció turística, però sí que els matisen. Les formes de lleure passives centrades en el binomi platja-hotel són substituïdes per noves fórmules en les quals, a partir de la referència del litoral, s'articula una oferta més àmplia i diversificada.

4. El canvi en les normes de consum turístic s'emmarca en un context més ampli de transformació social i econòmica que caracteritza les societats post-industrials contemporànies. En aquests espais, que coincideixen amb els mercats emissors principals del turisme litoral, l'oci ha esdevingut un dels elements centrals de l'organització i l'estructura social. Al mateix temps, la distribució i l'ús del temps lliure han variat en relació amb les normes precedents i, en darrera instància, han modificat la pràctica turística.
5. En aquest nou escenari de complexitat creixent es fa necessari conèixer millor les característiques d'una demanda cada vegada més exigent, més inestable i més diversificada. En aquest sentit, la informació i el coneixement de les característiques del nou turisme són, ara més que mai, imprescindibles. En conseqüència, el món universitari i els diferents centres d'investigació han d'intensificar notablement la recerca científica en relació amb el turisme contemporani, com a «ús alternatiu d'un territori diferent». I, essencialment, és necessària una comunicació constant entre la recerca en el camp de l'oci i el turisme i els agents turístics implicats.
6. La resposta del territori davant aquest nou escenari ha de ser plural. En primer lloc, a escala regional, els espais naturals i culturals poden ser integrats dins l'oferta turística, com a recursos complementaris. Aquesta nova orientació requereix la participació del rerepaís i la seva riquesa patrimonial, la qual permetrà reestructurar les normes geogràfiques del turisme litoral. En darrera instància, l'abast espacial de les activitats turístiques tendeix a créixer de manera significativa.

En segon lloc, a escala local, les ciutats turístiques han de procurar reduir els efectes negatius del creixement urbanístic indiscriminat. Les actuacions han d'anar encaminades a la reducció de les densitats, a partir d'accions d'esponjament, el canvi de l'estil arquitectònic, el sanejament de l'espai públic i, en general, la millora de la qualitat urbana. Al mateix temps, aquestes ciutats han d'incrementar el seu protagonisme en l'articulació del territori.

7. El replantejament del model turístic s'ha de basar en criteris de sustentabilitat i de perdurabilitat. Davant de les polítiques a curt termini i l'esperit depredador que sovint ha caracteritzat el turisme i les formes paraturístiques dels espais litorals, cal fomentar aquelles pràctiques que assegurin la pervivència de l'activitat turística i, alhora, del territori que li dóna suport.
8. El desenvolupament de les activitats turístiques haurà de ser compatible amb la cura de l'entorn mediambiental en el qual s'insereixen, no només

per tal d'assegurar la perdurabilitat dels recursos, sinó també per tal de respondre a la creixent sensibilitat dels turistes vers la qualitat ambiental dels espais visitats. Aquesta iniciativa no només afecta els territoris i les instal·lacions turístiques tradicionals, sinó també els nous equipaments complementaris (camps de golf, ports esportius, etc.) i les pràctiques turístiques «alternatives» (senderisme, submarinisme, etc.). Els estudis d'impacte ambiental o la determinació de la capacitat de càrrega són instruments necessaris en aquesta línia.

9. El replantejament del model turístic també ha d'integrar la relació entre els ciutadans i els turistes, la clàssica dialèctica entre els visitants i els visitats, ja que, a vegades, la pràctica turística ha comportat una desestructuració del teixit social preexistent. En conseqüència, la nova planificació turística no només ha d'avaluar l'impacte de les activitats turístiques sobre el paisatge i el medi natural, sinó que també ha de tenir present la incidència en la comunitat receptora. En aquest sentit, cal promoure aquelles accions per a les comunitats residents que siguin alhora atractives per als turistes.
10. La manca d'un model de referència, el minifundisme empresarial, el conflicte d'interessos entre els agents que hi intervenen i la difícil implicació dels diversos nivells d'administració dificulten la capacitat de reestructurar el model turístic dels espais litorals. La planificació estratègica esdevé un instrument útil per tal de fixar les directrius bàsiques d'actuació i establir una coalició entre els diferents agents. L'Administració pública ha de ser l'eix vertebrador d'aquesta suma d'interessos.

En definitiva, unes jornades amb una temàtica prou àmplia com per atreure un públic nombrós (més de cent inscrits) i que van voler ser un fòrum de reflexió, de debat i de discussió sobre les estratègies de desenvolupament del turisme en els territoris costaners, fent un balanç crític dels darrers quaranta anys de turisme i apuntant possibles camins futurs que hauria de seguir el nostre model turístic si vol continuar sent competitiu.